

Berényi Dénes - Egyed Albert - Kulcsár Szabó Enikő

A magyar tudományos utánpótlás a Kárpát-medence kisebbségi régióiban¹

A tudományos utánpótlás ügye minden bizonnyal a tudomány művelésével kapcsolatos kérdések közül a legfontosabb, különösen, ha a tudomány jövőjét tekintjük. Nyilvánvaló ugyanis, hogy hiába fordítunk – mondjuk – jelentős pénzeket a tudomány finanszírozására, hiába állnak rendelkezésre – esetleg bőségesen is – a kutatáshoz szükséges eszközök, ha a tudományos utánpótlás kérdése nincs megoldva, ha tehetséges fiatalok nem szánják magukat a tudományos pályára, a tudomány jövője meg van pecsételve. Nyilvánvalóan ez érvényes a magyar tudományosságra is.

Vizsgálatainkat a négy „nagy magyar kisebbségi régióra” – nevezetesen a Felvidékre (Szlovákia), Kárpátaljára (Ukrajna), Erdélyre (Románia) és a Vajdaságra (Szerbia) – végeztük el, tudniillik a másik három régióban (Burgenland, Drávaköz, Muraköz), már csak a magyarság számaránya miatt is, magyar tudományosságról csak igen korlátozott mértékben beszélhetünk.

A vizsgálat módszere

A kutatás során két különböző módszert is alkalmaztunk. Mindenekelőtt egy műhelyforumot rendeztünk a szóban forgó témáról, amelyben a környező országokban élő magyar kisebbség tudományos vezetői közül mintegy százan voltak jelen. Kivülük még a téma iránt érdeklődő anyaországi kutatók közül is többen részt vettek. A fórum vitáját – eltekintve a felkért áttekintő előadásoktól – a szóban forgó régiókból két-két, illetve egy előadás vezette be, éspedig a Felvidékről Liszka József² és Hulkó Gábor³, Kárpátaljáról Orosz Ildikó⁴, Erdélyből Péntek János⁵ és Lányi Szabolcs⁶, valamint a Vajdaságból Bányai János⁷ és Csányi Erzsébet⁸. Ehhez csatlakoznak még a kutatás során (5/150/2001) a kisebbségek vezető személyiségeivel készített interjúk e tárgykörhöz kapcsolódó gondolatai.⁹

Az önkítöltős kérdőívek módszerét alkalmazva viszont a Felvidék, Kárpátalja, Erdély és a Vajdaság magyar tudományos műhelyei vezetőinek (köztük természetesen a megfelelő magyar tanszékek vezetőinek), továbbá az MTA ezekben a régiókban dolgozó külső tagjainak küldtünk ki kérdőíveket. A négy régióba 161 kérdőív került kiküldésre, amelyből 91 érkezett vissza (57%). A kérdőívben 16 kérdés szerepelt (lásd a Függelék). Ezek mindenekelőtt az utánpótlásképzőkre (a válaszadók), majd az utánpótlásképzés lehetőségeire, végül az utánpótlás alanyaira (fiatal kutatók) vonat-

koztak. Így választ kértünk arra, hogy a kérdőív kitöltője hogy látja a tudományos utánpótlás helyzetét közvetlen környezetében és kisebbségi régiójában, illetve hogy maga részt vesz-e a tudományos utánpótlás képzésében. Arra is rákérdeztünk, hogy ő maga hány fiatal magyar kutató képzésében vesz részt. A konkrét kérdésekre adott konkrét feleleteken kívül a kérdőívben mindenütt lehetőséget biztosítottunk arra, hogy a megkérdezettek kötetlenebb formában is kifejtthessék véleményüket a tudományos utánpótlás és a továbbképzés kérdéséről, különösen az anyaországi támogatásokról, azok hatásairól a szóban forgó kérdést illetően, és ezekre vonatkozólag javaslatokat tegyenek.

A kérdőíveket azután számítógéppel feldolgoztuk, az adatokat felhasználva táblázatokat, grafikonokat készítettünk¹⁰, és ezeket kiértékelve vontuk le a következtetéseket.

A műhelyforum megállapításai

Minden kisebbségi régióban – mint általában is – a tudományos utánpótlás terén a feladatot a tehetség kiválasztása, majd ezek megfelelő képzése és menedzselése, valamint továbbképzése jelenti. A vizsgált régiók között ezek megoldásában jelentős különbségek mutatkoznak. A Felvidéken Komáromban (Selye János Kollégium) 1998 óta, Kárpátalján Beregszászon 1999 óta és a Vajdaságban Újvidéken 2001 óta tehetséggondozó kollégium működik tutoriális rendszerrel és a tehetségek sokoldalú (köztük pénzügyi) támogatásával, képzésével. Erdélyben sajnos a fenti értelemben hiányzik ez a forma, viszont ott a Babeş–Bolyai Egyetem és az ott működő magyar magiszter- és doktorandusképzés, a tehetséggondozás egy más irányú lehetőségét jelenti. Az erdélyi előadók éppen ezért kihangsúlyozták, hogy Magyarországra csak olyan területen lenne szabad doktori képzésre küldeni fiatalokat, amelyiken Erdélyben hiányzik a magyarországinak megfelelő doktori képzés, a magyarországi részképzés azonban ez utóbbi esetben is indokolt lehet. Sürgetnék a kettős romániai és magyarországi doktorandusz vezetővel megvalósuló doktori iskolákat. Ennek a csirái a Babeş–Bolyai és a Debreceni Egyetem között bizonyos szakterületen már megvannak. Egyébként a magyarországi doktori képzés eredményességére vonatkozóan konkrét pozitív példát jelent a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, ahol a Magyarországon PhD képzésben részesült fiatalokat a beregszászi főiskolán állások várták. Itt az akkreditációhoz nagyon fontos volt, hogy az oktatók tudományos fokozattal rendelkezzenek. Meg kell még említeni, hogy Kárpátalján egyébként az Ungvári Nemzeti Egyetem, amelyen csak magyar nyelv és irodalomból folyt magyar nyelvű képzés (és így ebből nyílt lehetőség fokozatszerzésre) és a beregszászi főiskola között nem minden tekintetben egészséges versengés folyik. Külön problé-

mát és lehetőséget jelent Erdélyben a Sapientia Egyetem Csíkszeredára települt részlege. Itt a megfelelő előadás szerint a meghívott tudós, iskolateremtő professzorok tevékenységét legalább annyira fontosnak tartják, mint egy ifjú, Székelyföldre ragaszkodó tudós generáció kinevelését.

Mind Erdélyben, mind a Felvidéken, mind a Vajdaságban erősen hangsúlyozzák, hogy a doktorátus után a fiatal magyar kutatóknak a tudományos karrier lehetőségét megfelelő formában biztosítani kell. A magyar tudományos intézményrendszer kifejlesztését is javasolják, és ez korlátozott mértékben indokolt lehet azokon a területeken, ahol ez az illető államban hiányzik. Részben történtek is ilyen lépések: gondoljunk a Sapientia Egyetemre, a beregszászi főiskolára vagy az Erdélyi Múzeum-Egyesület keretében működő kutatócsoportokra, illetve a Magyar Tudományos Akadémia által létrehozott magyar nyelvészeti kutatóállomásokra. A problémakör egészét tekintve azonban nyilvánvaló, hogy ez az út nem járható, legalább is egyelőre semmiképpen sem aktuális. Az látszik nyilvánvalónak, hogy a magyar fiatalok tehetséggondozásával kell tudományos karrierjük útját egyengetni, hogy beépülhessenek szülőföldjük tudományos intézményrendszerébe. Ezt a célt szolgálják az előzőekben említett tehetséggondozó kollégiumok. A szülőföldi intézményrendszerbe történő beépülésen tehát a megfelelő országban működő nem magyar felsőoktatási és tudományos intézményeket kell érteni.

Gondot jelent, hogy a magyarországi PhD/DLA-képzésnek általában nem pontosan felel meg a szomszédos országok felsőoktatási intézményeiben folyó képzés. A tudományos fokozatok, minősítések kölcsönös elismeretése terén is kell még lépéseket tenni. Ebben az ún. bolognai folyamat is minden bizonnyal segítségenkre lesz.

A kérdőíves felmérés eredményei

Mint már említettük, összesen 161 kérdőívet küldtünk szét a négy nagy kisebbségi régió (Felvidék, Kárpátalja, Erdély, Vajdaság) vezető kutatóinak: a magyar tudományos műhelyek vezetőinek és az MTA adott régióban működő külső tagjainak, és 91 kitöltött kérdőív érkezett vissza (57%). Számszerűleg a legtöbb Erdélyből, de ez az oda eljuttatott kérdőívek számához viszonyítva csak 47%. Jugoszláviából és Szlovákiából viszont közel 70%, illetve 70%-on felüli a visszaérkezett kérdőívek száma. Ami a humán- és társadalomtudományok (továbbiakban: társadalomtudományok) közötti megoszlást illeti, a társadalomtudományok képviselői részéről mintegy 10%-kal többen válaszoltak összességében, az arány 59%-41%. Azt is megállapíthatjuk, hogy a válaszolók közel kétharmada az ötven éven felüli korosztályból kerül ki (ez azzal magyarázható, hogy tudományos vezetőkről van szó). Lásd az 1. táblázatot.

1. táblázat. Válaszadók tudományterület és életkor szerinti megoszlása régiónkénti bontásban

Régió	Tudományterületek						Összesen	Kiküldött kérdőívek száma
	1-4			5-8				
	Életkor (születési idő)							
	1950 előtt	1951- 1970	1970 után	1950 előtt	1951- 1970	1970 után		
Jugoszlávia	2	4	1	11	1	2	21 (68%)	31
Románia	16	5	1	11	7	1	41 (47%)	87
Szlovákia	2	1	0	6	12	1	22 (73%)	30
Ukrajna	5	0	0	2	0	0	7 (58%)	12
Összesen	25	10	2	30	20	4	91	161
%	27,4	11,0	2,2	33,0	22,0	4,4	100,0	

Itt és a következő táblázatokban 1-4 jelenti az alap- és alkalmazott természettudományokat (1 - alaptudományok: matematika, fizika, kémia, biológia; 2 - műszaki tudományok; 3 - orvostudományok; 4 - agrártudományok), az 5-8 pedig a humán- és társadalomtudományokat (5 - szorosabb értelemben vett társadalomtudományok; 6 - bölcsészettudományok; 7 - művészetekkel foglalkozó tudományok: esztétika, művészettörténet stb.; 8 - hittudományok).

A válaszadók többsége egyetemen (51%) és/vagy tudományos társaságokban (25%) tevékenykedik (lásd a 2a. és 2b. táblázatokat). Természetesen ezek között bizonyos átfedés is van. Ez az oka annak, hogy a 100% ebben az esetben nem 91, hanem 112.

A dolog természetéből kifolyólag a válaszadók döntő többsége tudományos fokozatokkal rendelkezik, ez mindössze 15%-nál hiányzik (ezek többsége a társadalomtudományok területéről kerül ki).

2a. táblázat. Az alap és alkalmazott természettudományok területén kutató válaszadók munkahely (tudományos műhely) szerinti megoszlása régiónkénti bontásban

Régió	Alap és alkalmazott természettudományok			
	<i>Egyetem</i>	<i>Főiskola</i>	<i>Kutató-intézet</i>	<i>Tud. társaság</i>
Jugoszlávia	4	3	0	1
Románia	16	2	2	6
Szlovákia	1	0	0	2
Ukrajna	1	0	4	2
Összesen	22 (19,6%)	5 (4,5%)	6 (5,4%)	11 (9,8%)

2b. Táblázat. A humán- és társadalomtudományok területén kutató válaszadók munkahely (tudományos műhely) szerinti megoszlása régiónkénti bontásban

Régió	Humán és társadalomtudományok			
	<i>Egyetem</i>	<i>Főiskola</i>	<i>Kutató-intézet</i>	<i>Tud. társaság</i>
Jugoszlávia	11	0	1	4
Románia	14	1	8	5
Szlovákia	9	0	4	7
Ukrajna	1	0	1	2
Összesen	35 (31,2%)	1 (0,9%)	14 (12,5%)	18 (12,5%)

Összesen 112

Az utánpótlás biztosítására többségben az otthoni (szülőföldi) PhD képzést helyezik előtérbe (40%), utána következik a külföldi PhD képzés (23%), de jelentős azok száma is (14%), akik a tapasztalt kutatóval végzett közös munkát tartják fontosnak (természetesen a két továbbképzési mód nincs egymással kifejezett ellentétben, inkább kiegészíti egymást). Ez az oka annak, hogy a 100%-nak ez esetben 151 felel meg, rendszerint a PhD megszerzése után következhet a szóban forgó közös munka (3. táblázat).

3. táblázat. Az utánpótlás biztosításának módjai tudományterületenkénti és kisebbségi régióenkénti bontásban

Régió	Tudományterület											Összesen
	1-4					5-8						
	PhD képzés otthon	PhD képzés külföldön	TDK	Állás tapasztalt kutatók mellett	Egyéb	PhD képzés otthon	PhD képzés külföldön	TDK	Állás tapasztalt kutatók mellett	Egyéb		
Jugoszlávia	4	2	0	3	3	7	3	1	1	11	35 (23,2%)	
Románia	18	10	6	6	1	14	11	2	6	0	74 (49,0%)	
Szlovákia	3	0	0	1	1	10	6	1	4	6	32 (21,2%)	
Ukrajna	4	2	0	0	0	1	1	0	0	2	10 (6,6%)	
Összesen	29 (19,2%)	14 (9,3%)	6 (4,0%)	10 (6,6%)	5 (3,3%)	32 (21,2%)	21 (13,9%)	4 (2,6%)	11 (7,3%)	19 (12,6%)	151 (100%)	

Az egyik legérdekesebb kérdés, hogy hogyan látják a tudományos utánpótlás helyzetét a válaszadók. Öt kategóriát lehetett megjelölni a kérdőíven (kiváló, jó, elfogadható, javuló, reménytelen), ezenkívül ez esetben is lehetőséget adtunk a szöveges vélemény írására. A döntő többség, (90%) saját kisebbségi régióját tekintve a helyzetet jónak, elfogadhatónak, illetve javulónak tartja. Igaz viszont, hogy kiváló minősítést senki sem adott. Azoknak a száma, akik a reménytelen kategóriát jelölték meg, összesen 10%, viszont jónak csak kevesebb, mint 7% ítéli a helyzetet (4a-d. táblázatok). A részletekben, hogy ti. mennyien tartják a helyzetet jónak, elfogadhatónak, illetve javulónak, mutatkoznak különbségek a tudományterületek szerint, illetve a közvetlen környezet, valamint a régió helyzetének megítélésében, de a fentebb körvonalazott *összképben* gyakorlatilag nincs különbség. Egyébként a válaszadók döntő többsége maga is foglalkozik fiatal kutatókkal (91%). Megemlíthető még, hogy azok, akik a helyzetet reménytelennek tartják, főleg az idősebb korosztályból kerülnek ki (többségükben a humán- és társadalomtudományok területéről).

4a. táblázat. A tudományos utánpótlás helyzete a válaszadók közvetlen környezetében saját megítélésük szerint

Ország	Alap és alkalmazott természettudományok				
	Jó	Elfogadható	Javuló	Reménytelen	Összesen
<i>Jugoszlávia</i>	1	4	5	2	12
<i>Románia</i>	5	7	3	2	17
<i>Szlovákia</i>	1	0	2	0	3
<i>Ukrajna</i>	1	3	1	0	5
Összesen	8	14	11	4	37
	21,6%	37,8%	27,7%	10,8%	100%
	89,1%				

4b. táblázat. A tudományos utánpótlás helyzete az egyes kisebbségi régiókban a válaszadók megítélése szerint

Ország	Alap és alkalmazott természettudományok				
	Jó	Elfogadható	Javuló	Reménytelen	Összesen
<i>Jugoszlávia</i>	0	2	8	2	12
<i>Románia</i>	1	9	7	0	17
<i>Szlovákia</i>	1	0	2	0	3
<i>Ukrajna</i>	1	4	0	0	5
Összesen	3	15	17	2	37
	8,1%	40,5%	45,9%	5,4%	100%
	94,5%				

4c. táblázat. A tudományos utánpótlás helyzete a válaszadók közvetlen környezetében saját megítélésük szerint

Ország	Humán- és társadalomtudományok				
	Jó	Elfogadható	Javuló	Reménytelen	Összesen
<i>Jugoszlávia</i>	1	2	5	4	12
<i>Románia</i>	7	4	10	0	21
<i>Szlovákia</i>	4	5	6	3	18
<i>Ukrajna</i>	0	2	0	0	2
Összesen	12	13	21	7	53
	22,6%	24,5%	37,6%	13,2%	100%
	94,5%				

4d. táblázat. A tudományos utánpótlás helyzete az egyes kisebbségi régiókban a válaszadók megítélése szerint

Ország	Humán- és társadalomtudományok				
	Jó	Elfogadható	Javuló	Reménytelen	Összesen
<i>Jugoszlávia</i>	1	3	4	4	12
<i>Románia</i>	2	5	14	0	21
<i>Szlovákia</i>	0	9	6	3	18
<i>Ukrajna</i>	0	2	0	0	2
Összesen	3	19	24	7	53
	5,6%	35,8%	45,3%	13,2%	100%
	86,7%				

Az egyes kisebbségi régiók között elég nehéz különbséget tenni, már csak a számok szórása miatt is. Mégis talán Jugoszláviában (Vajdaság) látszik a helyzet a legsúlyosabbnak.

Igen fontos kérdés, hogy a válaszadók közvetlen környezetében hány 35 évnél fiatalabb – tehát az utánpótlást biztosító magyar – kutató van. A négy régióban összesen 364 ilyen fiatal jelölnek meg, valamivel többet a társadalomtudományok területén (52%) és valamivel kevesebbet a természettudományok vonatkozásában (48%). A legtöbb természetesen Erdélyben van, szám szerint 181, de magas a számuk Szlovákiában is, 105 (5. táblázat).

5. táblázat. Fiatall magyar kutatók száma a válaszadók tudományos műhelyében (közvetlen környezetében) tudományterületenkénti és kisebb régióknkénti bontásban

Régió	Tudományterületek		Összesen
	1-4	5-8	
	35 évesnél fiatalabb kutatók számára		
<i>Jugoszlávia</i>	33	24	57 (15,7%)
<i>Románia</i>	92	89	181 (49,7%)
<i>Szlovákia</i>	40	65	105 (28,8%)
<i>Ukrajna</i>	9	12	21 (5,8%)
Összesen	174	190	364
%	(47,8%)	(52,2%)	(100%)

Külön kérdésként szerepelt a *finanszírozás problematikája*. Mint várható volt, a döntő forrást a magyarországi támogatások teszik ki (44%), de jelentős hányadot képviselnek az adott államtól származó szülőföldi források is (30%). Ezekhez képest az összes többi forrás (lásd a kérdőívet) lényegesen kisebb százalékarányban szerepel.

Rákérdeztünk arra is, hogy a *továbbképzés milyen módjait* tartják a legfontosabbaknak, a legoptimálisabbaknak. Mind a társadalom-, mind a természettudományokban elsősorban a közös kutatásokat (tapasztalt kutatókkal) helyezik előtérbe (39%), de jelentős szerepet tulajdonítanak a külföldi posztdoktori ösztöndíjnak (19%) és a külföldi vendégkutatói kiküldetéseknek is (18%). Érdekes, hogy a továbbképzés optimális időtartamára vonatkozólag különbség mutatkozik a társadalom- és a természettudományok között. Az előbbieket a 3 évnél hosszabb, az utóbbiak az 1-3 éves időtartamot tartják optimálisnak. Érdeemes megjegyezni, hogy egy másik felmérésünk szerint (szintén az 5/150/2001 NKFP kutatás keretében) a különböző kisebbségi régiókból Magyarországon dolgozó, illetve fokozatot szerző doktorandusok egyik fő kritikája ma is, hogy viszonylag kevés szakmai irányítást kapnak, nem elég a konzultációs lehetőség.

A tudományos utánpótlás, illetve a tehetséges fiatalok támogatása szempontjából nagyon fontos, hogy a vezető kutatók *milyen ösztöndíjakat ismernek* akár a doktorandusi időre, akár a posztdoktori periódusra tekintettel. A válaszadók közül döntő többségben nemcsak egy, hanem több ilyen lehetőséget is ismernek (70%). Konkrétan is megjelölték, hogy melyek ezek az ösztöndíjak: szülőföldi (állami) ösztöndíjak, a Határon Túli Magyar Ösztöndíj Tanács ösztöndíja, Apáczai ösztöndíj, Domus ösztöndíj, az Arany János Közalapítvány ösztöndíja, az Illyés Közalapítvány ösztöndíja,

Bolyai ösztöndíj, Széchenyi Professzori ösztöndíj, Magyar Állami Eötvös ösztöndíj, Európai Intézet ösztöndíja, Sapientia ösztöndíj, CEPUS-ösztöndíj, Fulbright-ösztöndíj, EU-ösztöndíjak. Látható tehát, hogy a környező magyar kisebbségi régiók vezető kutatói igen tájékozottak ezen a téren.

Bizonyos értelemben a jövő szempontjából orientáló jellegű, hogy *a válaszadók, a mai vezető kutatók milyen támogatást kaptak pályájuk kezdetén*. A relatív többség (35%) nem kapott támogatást, de elég sokan kaptak a szülőföldön ösztöndíjat (17%), illetve külföldi ösztöndíjat (17%). Jóval kisebb itt a magyarországi ösztöndíjak aránya.

A kérdőívek széles körű lehetőséget biztosítottak szöveges formában közölt *vélemények nyilvánítására is a magyar tudományos utánpótlás és továbbképzés kérdését illetően*. Erre minden érdemi kérdésnél volt lehetőség, de a kérdőív végén az utolsó kérdést a következőképpen fogalmaztuk meg: Mit kellene tenni a jövőben a magyar tudományos utánpótlás ügyében az Ön közvetlen környezetében és kisebbségi régiójában?

Igen különböző vélemények, javaslatok érkeztek, amelyeket több mint 20 különböző típusba lehet sorolni. Messze a legtöbben a következő három kérdéskört helyezték előtérbe: *intézmények létesítése, közös tudományos projektek, ösztöndíj-lehetőségek bővítése*. *Az integráció a magyar tudományos életbe típusú válaszokat is ide számítva ez a kérdés még nagyobb súlyt kap*, de elég nagy súllyal szerepel az ösztöndíj-lehetőségek bővítése, a magasabb fizetés igénylése, a jobb kutatási körülmények biztosítása és egy tudománypolitikai stratégia kidolgozásának szükségessége is.

Ami a környező országokban létesítendő magyar tudományos intézményeket illeti, arról már szoltunk az előbbieken. A lényeg mindenképpen a tudományos karrier biztosítása a fiatal magyar kutatók számára. Ez természetesen lehet magyar intézményekben, amelyek kétségtelenül létesültek már a környező országokban, de a megoldást mégsem ez adja, hanem a tehetséggondozás, amely lehetővé teszi, hogy a tehetséges magyar fiatal kutatók érvényesülni tudjanak „saját közegükben” a saját államuk és ugyanakkor a magyar és az egyetemes tudományosság javára.

Következtetések

A kutatás során szerzett információk alapján a környező négy legnagyobb magyar kisebbségi régióban a magyar tudományosság területén az utánpótlás és továbbképzés, azaz a magyar tudományosság jövője nem látszik reménytelennek, inkább jónak, illetve elfogadhatónak és javulónak tekinthető. Fontos intézkedésekre van azonban szükség a kutatás tanúsága szerint, elsősorban a tehetséggondozás és a kiképzett kutatók elhelyezkedésének, a tudományos karrier lehetőségének biztosítására, részben bizonyos területeken a magyar tudományos intézményrendszer kifejlesztésével a ki-

sebbségi régiókban, részben – és főleg – megfelelő tehetséggondozással. Fontos feladat továbbá a környező országok magyar tudományosságának integrálása az egyetemes és a magyar tudományosság egészébe, elsősorban közös tudományos projektek kidolgozásával ill. működtetésével. Nem ún. támogatásra van tehát elsősorban szükség, hanem a magyar tudományosság egészén belül – amely illeszkedik az európai felsőoktatási és kutatási térségbe – a magyar kisebbségi régiók tudományosságának megfelelő beilleszkedésére, helyének megtalálására.

A szerzők köszönetet mondanak Tóth Pál Péternek a konzultációért, értékes megjegyzéseiért és Kondert Annamáriának a kérdőívek adatainak számítógépes feldolgozásáért.

Függelék

KÉRDŐÍV a tudományos utánpótlás kérdésére vonatkozólag a környező országok magyar kisebbségeinek körében

1. Melyik országban él Ön jelenleg? (kérjük a megfelelő számot bekarikázni)
 - 1 - Románia
 - 2 - Szerbia-Montenegro
 - 3 - Szlovákia
 - 4 - Ukrajna
 - 5 - Magyarország
 - 6 - más ország, éspedig:

2. Melyik évben született Ön?
19 évben

3. Mi az Ön legmagasabb iskolai végzettsége? (kérjük a megfelelő számot bekarikázni)
 - 1 - főiskola
 - 2 - egyetem
 - 3 - magiszteri képzés
 - 4 - PhD vagy DLA képzés
 - 5 - egyéb posztgraduális képzés, éspedig:

4. Milyen tudományos fokozattal rendelkezik?
.....

5. Mely tudományterületen dolgozik Ön? (kérjük a megfelelő számot bekarikázni)

- 1 - Természettudományok
- 2 - Műszaki tudományok
- 3 - Orvostudományok
- 4 - Agrártudományok
- 5 - Társadalomtudományok
- 6 - Bölcsészettudományok
- 7 - Művészetek
- 8 - Hittudományok

6. Milyen magyar tudományos műhelyben dolgozik Ön? (kérjük a megfelelő számot bekarikázni)

- 1 - egyetemi tanszék
- 2 - főiskola
- 3 - kutatóintézet, ill. csoport
- 4 - múzeum
- 5 - tudományos társaság, egyesület
- 5 - ill. más, éspedig

7. Részt vesz-e a magyar nyelvű felsőoktatásban?

Igen

Nem

Ha igen, milyen intézményben?

8. A tudományos utánpótlás helyzete az Ön¹¹

- *közvetlen környezetében* (egyetemi tanszékén, főiskoláján, kutatóintézetében, ill. csoportjában, múzeumában stb.): (kérjük a megfelelő számot bekarikázni)

- 1 - kiváló
- 2 - jó
- 3 - elfogadható
- 4 - javuló
- 5 - reménytelen

- az *Ön kisebbségi régiójában* (Felvidék, Erdély stb.): (kérjük a megfelelő számot bekarikázni)

- 1 - kiváló
- 2 - jó
- 3 - elfogadható
- 4 - javuló
- 5 - reménytelen

Szöveges vélemény:

.....

9. A tudományos utánpótlás biztosításának leggyakoribb útjai közvetlen környezetében (kérjük a megfelelő számot bekarikázni):

- 1 - szervezett doktorandus-képzés otthon
- 2 - doktorandus-képzés külföldön
- 3 - tudományos diákkörök felhasználásával
- 4 - tehetséges fiataloknak állás tapasztalt kutatók mellett
- 5 - más módszer, éspedig.....

Szöveges vélemény

.....
.....

10. A fiatal kutatók alkalmazásának, továbbképzésének, együttműködésének módjai (kérjük a megfelelő számot bekarikázni)

- 1 - belföldi vendégkutatóként
- 2 - külföldi vendégkutatóként
- 3 - közös kutatási program keretében
- 4 - posztdoktori ösztöndíjasként: otthon,
- 5 - posztdoktori ösztöndíjasként: külföldön
- Milyen időtartamot tart optimálisnak a fenti esetekben?

Szöveges vélemény

.....
.....

11. Az utánpótlás biztosításának és a fiatal kutatók továbbképzésének pénzügyi feltételei (kérjük a megfelelő számot bekarikázni)

- 1 - állami (romániai, szlovákiai stb.) forrásból
- 2 - magyarországi forrásból
- 3 - külföldi (nem magyarországi forrásból)
- 4 - tapasztalatai szerint eddig főleg milyen források voltak többségben

Szöveges vélemény

.....
.....

12. Van-e fiatal (35 év alatti) magyar kutató abban a tudományos műhelyben, ahol Ön dolgozik?

- 1 - Igen
- 2 - Nem
- Ha igen hány?

13. Személyes szerepe, tevékenysége a tudományos utánpótlás érdekében (kérjük a megfelelő számot bekarikázni)

- 1 - doktori iskolát vezetek
 2 - részt veszek tudományos diákköri tevékenységben
 3 - más módon, és pedig

14. Ismer-e a fiatalok számára elérhető ösztöndíj lehetőségeket? Melyeket?

.....

15. Milyen segítséget kapott Ön pályája kezdetén?

.....

16. Mit kellene tenni a jövőben a magyar tudományos utánpótlás ügyében az Ön közvetlen környezetében és kisebbségi régiójában?

Szöveges vélemény:

Jegyzetek

¹ A dolgozat az 5/150/2001 NKFP projekt keretében végzett kutatásról számol be.

² Liszka József: A szakmai utánpótlás kérdései a szlovákiai társadalomtudományban. *Debreceni Szemle*, 12 (2004) 400–410.

³ Hulkó Gábor: A Selye Kollégium szerepe a tudományos utánpótlás képzésében a Felvidéken. *Debreceni Szemle*, 12 (2004) 411–415.

⁴ Orosz Ildikó: A magyar tudományos utánpótlás helyzete Kárpátalján. *Debreceni Szemle*, 12 (2004) 416–423.

⁵ Péntek János: Lehetőségek és lehetetlenségek az erdélyi tudományos képzésben és az utánpótlás biztosításában. *Debreceni Szemle*, 12 (2004) 424–429.

⁶ Lányi Szabolcs: Tudósképzés, továbbképzés, tudományos utánpótlás Csíkszeredában, a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetemen. *Debreceni Szemle*, 12 (2004) 430–433.

⁷ Bányai János: Az után- és utódképzés gondjai és esélyei a vajdasági felsőoktatásban (magyar) kisebbségi szempontból. *Debreceni Szemle*, 12 (2004) 434–437.

⁸ Csányi Erzsébet: A Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium tevékenységéről. *Debreceni Szemle*, 12 (2004) 438–443.

⁹ Tóth Pál Péter és mtsi, közlés előkészületben.

¹⁰ Az adatok, táblázatok, grafikonok teljes részletességgel lemezen vannak tárolva és ezek felhasználásával hozzáférhetők.

¹¹ A kérdés esetleg félreérthető lehet, de nyilván az egész kérdőívben a magyar tudományosságot érintő feleleteket vártunk (a szerzők utólagos megjegyzése).